

Elżbieta Gniazdowska

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 9 w Warszawie

ORCID: 0009-0005-8614-4930

Nauczanie zdalne w czasie trwania pandemii COVID-19 w ocenie nauczycieli

Wśród nauczycieli na terenie warszawskiej dzielnicy Ochota oraz na obszarze niektórych województw w Polsce drogą online przeprowadzono badania ankietowe dotyczące postrzegania przez nich rzeczywistości szkolnej w warunkach zdalnego nauczania w czasie trwania pandemii COVID-19. Ankieta online została przygotowana i udostępniona na platformie MS Forms. W ankiecie nauczyciele odpowiedzieli na 21 pytań. W artykule dokonano analizy odpowiedzi na poszczególne pytania. Na podstawie wyników tej analizy zwrócono uwagę na pewne słabości trapiące zawód nauczyciela.

Słowa kluczowe: pedagogika, COVID-19, nauczyciele, wady zdalnego nauczania, zalety zdalnego nauczania, zdalne nauczanie

Remote teaching during the COVID-19 pandemic in the assessment of teachers

An online survey was conducted among teachers in the Warsaw district of Ochota and in some provinces in Poland on their perceptions of the reality of schooling in a distance learning environment during the COVID-19 pandemic. The online survey was prepared and shared on the MS Forms platform. In the survey, teachers answered twenty-one questions. The article analyzes the responses to each question. Based on the results of this analysis, some weaknesses plaguing the teaching profession have been highlighted.

Keywords: pedagogy, COVID-19, teachers, disadvantages of distance teaching, advantages of distance teaching, remote teaching

Wstęp

W związku z pandemią COVID-19 w marcu 2020 roku nastąpiło zamknięcie wszystkich placówek oświatowych i szkół wyższych (Duszyński i in., 2020). Od tej pory, przez prawie dwa lata, do lutego 2022 roku w szkołach wszystkich typów prowadzona była edukacja zdalna (Całek, 2022). W informacji po kontroli NIK z grudnia 2021 roku stwierdzono, że nauczanie zdalne przyczyniło się do „obniżenia jakości kształcenia, pogłębienia nierówności edukacyjnych oraz do pogorszenia kondycji psychofizycznej uczniów i nauczycieli” (NIK, 2021).

Jako pedagog poradni psychologiczno-pedagogicznej od samego początku trwania pandemii domyślałam się zagrożeń, jakie niosła ze sobą zdalna praca z dzieckiem. Przewidziawszy skalę tych zagrożeń, podjęłam próbę ich identyfikacji. Najpierw, na przełomie maja i czerwca 2021 roku wśród uczniów różnych typów szkół działających w Warszawie na terenie dzielnicy Ochota przeprowadziłam badania dotyczące postrzegania rzeczywistości szkolnej w warunkach zdalnego nauczania w czasie trwania pandemii COVID-19 (Gniazdowska, 2021). Następnie podjęłam się także badań wśród nauczycieli. Bezpośrednią motywacją do przeprowadzenia tych badań była chęć poznania ich opinii oraz odczuć odnoszących się do pracy zdalnej w czasie trwania pandemii COVID-19. Inspiracją dla pytań stawianych nauczycielom w badaniu były wystąpienia na VII Konferencji Dzielnicowego Centrum Integracji dla Dzielnicy Mokotów „Jak zachować komfort psychiczny”, która odbyła się online w dniu 14 marca 2022 roku (m.in. Pyżalski, 2022), ale także poradnik dla szkół autorstwa Ministerstwa Edukacji i Nauki (MEN, 2020), materiały na portalach internetowych takich jak Spider’sWeb/Tech (Gdak, 2020), Centrum Nauki Kopernik (Iłowiecka-Tańska i Dąbrowska, 2020), Ppnm.pl (PPNM, 2021), a także publikacja pt. *Komunikacja i relacje w gronie nauczycieli* (Łukasik, 2011).

Na potrzeby badania przygotowana została ankieta składająca się z 21 pytań, w tym 20 pytań zamkniętych i pytania otwartego. Pytania zamknięte podzielono na dwie grupy. Pierwsze 5 pytań miało charakteryzować uczestników badania. Kolejne 15 pytań dotyczyło postrzegania przez nauczycieli rzeczywistości szkolnej w warunkach zdalnego nauczania w czasie trwania pandemii COVID-19. Ostatnie pytanie (nr 21) było pytaniem otwartym. Ono dawało nauczycielom możliwość podzielenia się własnymi odczuciami, przemyśleniami oraz doświadczeniami odnoszącymi się do pracy zdalnej w czasie trwania pandemii COVID-19.

Badania zostały przeprowadzone w dwóch niezależnych turach. W pierwszej kolejności badanie adresowano do nauczycieli z dzielnicy Ochota w Warszawie. Tę część badania przeprowadzono w dniach od 19 marca do 22 kwietnia 2022 roku. Następnie pytania ankiety skierowano do nauczycieli pracujących

w niektórych województwach w Polsce. Ta część badania trwała od 16 maja do 13 lipca 2022 roku. Dla ułatwienia analizy w niniejszym artykule obydwu badaniom zostaną przypisane dwa identyfikatory. Badaniu adresowanemu do nauczycieli na Ochocie będzie konsekwentnie przypisywana nazwa „badanie na Ochocie”. Nazwa „badanie ogólnopolskie” będzie przypisywana badaniu adresowanemu do nauczycieli spoza dzielnicy Ochota. Przyjęte nazwy są umowne i identyfikują dwie różne grupy badawcze. Ponieważ na podstawie samych identyfikatorów obydwu badań nie można wnioskować, że w tzw. badaniu na Ochocie nie brały udziału osoby spoza dzielnicy Ochota, a w badaniu ogólnopolskim nie brały udziału osoby z Ochoty, dlatego przyjęte nazwy nie są wyrazem stanu faktycznego, bo tego nie można stwierdzić w badaniu anonimowym, ale są wyrazem intencji autorki badania.

Przy interpretacji pytań zawierających opcję „Inne”, a także przy interpretacji pytania ostatniego (otwartego) zostaną zacytowane szczegółowe odpowiedzi ankietowanych. Tylko w kilku nielicznych przypadkach zostaną pominięte wpisy ankietowanych ze względu na powtórzenia lub ze względu na brak sensownej odpowiedzi. Po dokonaniu absolutnie niezbędnej korekty błędów wpisy będą cytowane w formie, jaka została użyta przez ankietowanych nauczycieli.

Tabela 1.

Liczba uczestników ankiet oraz średnie czasy odpowiedzi na ankietę

	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie	Ogółem
Liczba respondentów	144	131	275
Średni czas odpowiedzi na pytania ankiety [min:sec]	6:25	7:19	6:51

W przeprowadzonych obydwu badaniach na pytania ankiety odpowiedziało 275 nauczycieli. W badaniu na Ochocie na pytania ankiety odpowiedziało 144 nauczycieli. W badaniu ogólnopolskim odpowiedzi udzieliło 131 nauczycieli (tabela 1). Wypełnione ankiety były poddane analizie. Wstępne wyniki tej analizy zostały przedstawione w raporcie (Gniazdowska, 2022). Na podstawie tego raportu powstał niniejszy artykuł.

W artykule zostaną przedstawione m.in. tabele zawierające rozkłady odpowiedzi na pytania ankiety. W tabelach zostaną podane wyniki w liczbach bezwzględnych oraz w procentach. W przypadku pytań z możliwością jednokrotnego wyboru (pytania o numerach: 1, 2, 3, 5, 15, 16, 18, 19, 20) liczba uzyskanych odpowiedzi na dane pytanie jest zawsze równa liczbie uczestników badania, zaś wyniki w procentach sumują się do 100%. W przypadku pytań z możliwością wielokrotnego wyboru (pytania o numerach: 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 17) liczba

wybranych różnych odpowiedzi będzie większa niż liczba uczestników badania, a suma wyników w procentach zawsze będzie większa od 100%.

Charakterystyka uczestników badania

Pierwszych 5 pytań ankiety charakteryzuje uczestników badania. Są to pytania dotyczące płci, awansu zawodowego, stażu pracy, rodzaju szkoły, w której pracuje nauczyciel, a także wielkości miejscowości, w której znajduje się miejsce zatrudnienia nauczyciela. Odpowiedzi na te pytania zostaną w pierwszej kolejności poddane analizie.

Płeć uczestników badania

W tabeli 2 przedstawiono rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące płci osoby badanej. Zauważa się, że wśród badanych nauczycieli dominują kobiety. W badaniu adresowanym do nauczycieli z dzielnicy Ochota ankietę wypełniło 113 kobiet (78,47%) oraz 31 mężczyzn (21,53%). Widoczna jest tutaj ponad trzykrotna przewaga kobiet nad mężczyznami. W badaniu ogólnopolskim na pytania ankiety odpowiedziało 114 kobiet (87,02%), a także 17 mężczyzn (12,98%). W tym przypadku przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn jest niemalże siedmiokrotna. W całym badaniu wzięło udział prawie pięć razy więcej kobiet niż mężczyzn.

Tabela 2.

Podział uczestników badania ze względu na płeć

Płeć uczestników badania	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie	Ogółem
Kobieta	113 (78,47%)	114 (87,02%)	227 (82,55%)
Mężczyzna	31 (21,53%)	17 (12,98%)	48 (17,45%)

Poziom awansu zawodowego uczestników ankiety

Tabela 3 przedstawia rozkład poziomu awansu zawodowego wśród uczestników ankiety. W badaniu dominowali nauczyciele dyplomowani. W badaniu na Ochocie stanowią oni ponad 53% wszystkich uczestników ankiety. W badaniu ogólnopolskim nauczyciele dyplomowani stanowili ponad 66% respondentów. W dalszej kolejności ankietę wypełniali nauczyciele mianowani. Tych było 25,69% w badaniu na Ochocie i 12,98% w badaniu ogólnopolskim. Kolejną grupą uczestników ankiety byli nauczyciele kontraktowi, którzy w badaniu na Ochocie stanowili 19,44% respondentów, zaś w badaniu ogólnopolskim ich odsetek wynosił

13,74%. W obydwu badaniach najmniejszą grupę stanowili nauczyciele stażysty. W badaniu na Ochocie było ich tylko dwóch (1,39%), zaś w badaniu ogólnopolskim udział wzięło siedmiu nauczycieli stażystów (5,34%).

Tabela 3.

Podział uczestników badania ze względu na poziom awansu zawodowego

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Stażysta	2 (1,39%)	7 (5,34%)
Kontraktowy	28 (19,44%)	18 (13,74%)
Mianowany	37 (25,69%)	17 (12,98%)
Dyplomowany	77 (53,47%)	87 (66,41%)
Inne	0 (0,00%)	2 (1,53%)

W dalszej kolejności można zauważyć, że wśród osób biorących udział w badaniu na Ochocie odsetek nauczycieli będących w trakcie trwania awansu zawodowego (stażystów, kontraktowych, mianowanych) jest większy niż odsetek tych grup nauczycieli uczestniczących w badaniu ogólnopolskim. Dla nauczycieli kontraktowych stosunek proporcji między obydwoma grupami badawczymi wynosi prawie półtora (19,44% do 13,74%). Dla nauczycieli mianowanych ta proporcja jest niemalże dwukrotna (25,69% do 12,98%). Z drugiej strony w grupie nauczycieli dyplomowanych można zauważyć przeciwną tendencję. Odsetek nauczycieli dyplomowanych biorących udział w badaniu na Ochocie jest mniejszy niż odsetek nauczycieli dyplomowanych uczestniczących w badaniu ogólnopolskim (53,47% do 66,41%).

Staż pracy uczestników badania w zawodzie nauczyciela

Tabela 4 prezentuje podział uczestników badania ze względu na długość stażu pracy w zawodzie nauczyciela. W obydwu grupach badawczych najliczniejszą grupę stanowią doświadczeni nauczyciele z dużym stażem pracy powyżej 20 lat. W badaniu na Ochocie stanowią oni ponad 42% wszystkich badanych (20,83% nauczyciele ze stażem od 20 do 30 lat i 21,53% – ze stażem ponad 30 lat). W badaniu ogólnopolskim ten odsetek jest większy, bo przekracza 54% ankietowanych (29,77% – nauczyciele ze stażem od 20 do 30 lat oraz 24,43% – ze stażem ponad 30 lat).

Tabela 4.

Podział uczestników ze względu na staż pracy w zawodzie nauczyciela

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Do 5 lat	19 (13,19%)	14 (10,69%)
Od 5 lat do 10 lat	21 (14,58%)	14 (10,69%)
Od 10 lat do 20 lat	43 (29,86%)	32 (24,43%)
Od 20 lat do 30 lat	30 (20,83%)	39 (29,77%)
Powyżej 30 lat	31 (21,53%)	32 (24,43%)

Nauczyciele ze stażem pracy nieprzekraczającym 10 lat w obydwu badaniach stanowią grupę mniej liczną. W badaniu na Ochocie jest to niecałe 28% (13,19% – nauczyciele stażyści i 14,58% – nauczyciele ze stażem od 5 do 10 lat), zaś w badaniu ogólnopolskim odsetek ten jest jeszcze mniejszy i stanowi nieco ponad 21% uczestników badania (10,69% – nauczyciele stażyści i tyle samo nauczycieli ze stażem od 5 do 10 lat).

Rodzaj szkoły, w której pracują uczestnicy badania

W tabeli 5 przedstawiono podział uczestników badania ze względu na rodzaj szkoły, w której pracują. Pytanie to było pytaniem wielokrotnego wyboru. Przy jego tworzeniu założono, że niektórzy nauczyciele mogą pracować w kilku różnych placówkach. Założenie to się potwierdziło. W obydwu badaniach liczba wybranych szkół była większa niż liczba uczestników badania.

Tabela 5.

Podział uczestników badania ze względu na rodzaj szkoły, w której pracują

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Szkoła podstawowa	74 (51,39%)	99 (75,57%)
Liceum ogólnokształcące	52 (36,11%)	26 (19,85%)
Technikum	26 (18,06%)	18 (13,74%)
Branżowa szkoła pierwszego stopnia	0 (0,00%)	7 (5,34%)
Branżowa szkoła drugiego stopnia	0 (0,00%)	4 (3,05%)
Specjalna przysposabiająca do pracy	0 (0,00%)	0 (0,00%)
Szkoła policealna	0 (0,00%)	2 (1,53%)
Inne	0 (0,00%)	4 (3,05%)

Najwięcej ankietowanych pracuje w szkołach podstawowych. W badaniach na Ochocie 74 (51,39%) nauczycieli zadeklarowało, że pracuje w szkole podstawowej. W badaniach ogólnopolskich było to 99 (75,57%) nauczycieli. Z kolei w liceach ogólnokształcących pracuje odpowiednio 52 (36,11%) uczestników badania na Ochocie oraz 26 (19,85%) respondentów biorących udział w badaniu ogólnopolskim. Pracę w technikach zadeklarowało odpowiednio 26 (18,06%) oraz 18 (13,74%) osób biorących udział w badaniu.

Tabela 5 pokazuje także, że w badaniu ogólnopolskim udział wzięli nauczyciele uczący w szkołach branżowych pierwszego stopnia (7 osób, czyli 5,34%), w szkołach branżowych drugiego stopnia (4 osoby, czyli 3,05%), w szkołach policealnych (2 osoby, 1,53%) oraz czterech nauczycieli z innych typów szkół (3,05%). Szczegółowa analiza uzyskanych odpowiedzi pokazała, że wśród tych czterech osób było dwóch nauczycieli akademickich.

Wielkość miejscowości, w której pracują uczestnicy badania

W kolejnym pytaniu jako kryterium wyboru przyjęto wielkość miejscowości, w której znajduje się miejsce zatrudnienia uczestnika badania. Wyniki przedstawiono w tabeli 6. Ponieważ w Polsce jedynie w Warszawie mieszka ponad 1 mln mieszkańców, w badaniu na Ochocie zdecydowana większość respondentów (135 osób – prawie 94%) pracuje w Warszawie.

Tabela 6.

Podział uczestników badania ze względu na wielkość miejscowości, w której mieści się ich szkoła

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Wieś	0 (0,00%)	28 (21,37%)
Miasto nie przekraczające 10 000 mieszkańców	0 (0,00%)	16 (12,21%)
Miasto od 10 000 do 100 000 mieszkańców	1 (0,69%)	23 (17,56%)
Miasto od 100 000 do 1 miliona mieszkańców	8 (5,56%)	17 (12,98%)
Miasto powyżej 1 miliona mieszkańców	135 (93,75%)	47 (35,88%)

Z drugiej strony repondenci uczestniczący w badaniu ogólnopolskim pracują w miejscowościach o różnej liczbie mieszkańców. W tym w mieście powyżej 1 mln mieszkańców (w Warszawie) pracuje ponad 1/3 (35,88%) uczestników ankiety. Razem z pracującymi w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców (12,98%) stanowią oni niemalże połowę respondentów (48,86%).

Druga połowa biorących udział w ankiecie to nauczyciele pracujący w miejscowościach mniejszych niż 100 tys. mieszkańców. W tej grupie znajdują się

nauczyciele pracujący w szkołach wiejskich. Stanowią oni aż 21,37% ankietowanych. Jest to, po pracujących w Warszawie, druga co do liczności grupa nauczycieli.

Postrzeganie rzeczywistości szkolnej w czasie trwania pandemii COVID-19

Kolejne 15 pytań bezpośrednio dotyczyło postrzegania przez nauczycieli rzeczywistości szkolnej w warunkach zdalnego nauczania w czasie trwania pandemii COVID-19. Odpowiedzi na te pytania są analizowane w kolejnych punktach niniejszego artykułu.

Zalety zdalnej pracy

Pierwsze pytanie ankiety (pytanie z wielokrotnym wyborem odpowiedzi) dotyczyło zalet zdalnej pracy widzianych przez nauczycieli („Zalety zdalnej pracy dla Pana/Pani to przede wszystkim:”). W tabeli 7 przedstawiono rozkład odpowiedzi na zadane pytanie. W obydwu badaniach najwięcej osób jako zaletę zdalnego uczenia wybrało oszczędność czasu w dotarciu do pracy. W badaniu na Ochocie tę odpowiedź wybrało 118 nauczycieli (81,94%). W badaniu ogólnopolskim tę samą odpowiedź wybrało 83 nauczycieli (63,36%). Różnica w wynikach wynosi prawie 20 punktów procentowych.

Tabela 7.

Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące zalet zdalnej pracy

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Oszczędność czasu w dotarciu do pracy	118 (81,94%)	83 (63,36%)
Możliwość prowadzenia zajęć z dowolnego miejsca	81 (56,25%)	77 (58,78%)
Więcej czasu dla najbliższych	54 (37,50%)	23 (17,56%)
Możliwość korzystania z nowych metod pracy	70 (48,61%)	73 (55,73%)
Redukcja strachu przed uczniami	8 (5,56%)	6 (4,58%)
Odseparowanie się od mobbingu	16 (11,11%)	13 (9,92%)

Jako drugą zaletę wybrano możliwość prowadzenia zajęć z dowolnego miejsca. W badaniu na Ochocie tę odpowiedź wybrało 81 nauczycieli (56,25%), w badaniu ogólnopolskim – 77 nauczycieli (58,78%). W obydwu badaniach uzyskane wyniki są do siebie zbliżone. Trzecią opcję (więcej czasu dla najbliższych) wybrało więcej osób w badaniu na Ochocie niż w badaniu ogólnopolskim. W badaniu na Ochocie są to 54 osoby, czyli nieco więcej niż 1/3 (37,5%) respondentów. W badaniu

ogólnopolskim tę opcję wybrały 23 osoby, czyli 17,56% respondentów. Procentowy wynik uzyskany w badaniu na Ochocie jest ponad dwukrotnie wyższy niż wynik uzyskany w badaniu ogólnopolskim. Czwartą możliwą do wyboru zaletą zdalnego nauczania była możliwość korzystania z nowych metod pracy. W badaniu na Ochocie 70 osób, czyli nieco mniej niż połowa ankietowanych (48,61%), wskazało możliwość korzystania z nowych metod pracy jako zaletę zdalnego nauczania. W badaniu ogólnopolskim tę opcję wskazały 73 osoby, czyli nieco ponad połowa respondentów (55%). Jako piątą zaletę uczenia zdalnego można było wybrać redukcję strachu przed uczniami. W badaniu na Ochocie odpowiedziało tak 8 nauczycieli (5,56%), zaś w badaniu ogólnopolskim – 6 (4,58%). Szóstą możliwą zaletą nauczania zdalnego było odseparowanie się od mobbingu. W badaniu na Ochocie opcję tę wskazało 16 badanych nauczycieli (11,11%). W badaniu ogólnopolskim było to 13 nauczycieli (9,92%).

Na końcu nauczyciele mogli także wpisać opcję własną, nieuwzględnioną w pytaniu. W tym przypadku otrzymano kilka pojedynczych odpowiedzi. W badaniu na Ochocie czterech nauczycieli nie widziało żadnych zalet zdalnego nauczania. Jedna osoba jako zaletę wskazała brak bodźców rozpraszających oraz jedna osoba wskazała spokojną atmosferę pracy na lekcjach. W badaniu ogólnopolskim jedna osoba jako zaletę wskazała wygodę, zaś jedna osoba nie dostrzegła żadnej zalety.

Wady zdalnej pracy

Kolejne pytanie (z wielokrotnym wyborem odpowiedzi) ankiety dotyczyło wad zdalnej pracy („Wady zdalnej pracy dla Pana/Pani to przede wszystkim:”). Szczegółowa analiza wyników procentowych przedstawionych w tabeli 8 pokazuje, że w obydwu grupach badanych ponad połowa nauczycieli musiała dłużej pracować, aby przygotować odpowiednie materiały do zajęć. W badaniu na Ochocie tę opcję wybrało 53,47% respondentów, zaś w badaniu ogólnopolskim było to 57,25% odpowiadających nauczycieli. Również ponad połowa nauczycieli borykała się ze słabej jakości sprzętem lub łączami internetowymi. Tę odpowiedź wybrało odpowiednio 55,56% oraz 63,36% ankietowanych nauczycieli. Ponad 1/3 nauczycieli za wadę nauczania zdalnego uznała brak możliwości stosowania dotychczasowych metod pracy. W tym przypadku wyniki procentowe wynoszą odpowiednio 35,42% oraz 35,88%. Około 1/4 respondentów jako wadę wskazała narażenie na kpinę i zwykłe cwaniactwo ze strony uczniów. Tutaj wyniki w obydwu badaniach wynosiły odpowiednio 29,86% oraz 24,43%. Niemalże 1/3 badanych za wadę zdalnego uczenia uznała bycie obserwowanym przez rodziców swoich uczniów. W badaniu na Ochocie tę opcję wskazało 33,33% nauczycieli, zaś w badaniu ogólnopolskim było to 29,77% respondentów. Jedna osoba na kilkunastu respondentów doznała doświadczania niechęci i wrogości ze strony rodziców. Odpowiednie wyniki procentowe dla obydwu badań wynoszą tutaj 6,25% oraz

7,63%. Należy zauważyć, że zdecydowana większość uczących zdalnie nauczycieli (prawie 80%) za wadę takiej formy nauczania uznała brak bezpośredniego kontaktu i codziennych relacji. Szczegółowe wyniki wynoszą odpowiednio 78,47% oraz 79,39%.

Tabela 8.

Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące wad zdalnej pracy

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Wydłużony czas przygotowania materiałów do zajęć	77 (53,47%)	75 (57,25%)
Borykanie się ze słabej jakości sprzętem lub łączami internetowymi	80 (55,56%)	83 (63,36%)
Niemożliwość stosowania dotychczasowych metod pracy	51 (35,42%)	47 (35,88%)
Narażenie na kpinę i zwykle cwaniactwo ze strony uczniów	43 (29,86%)	32 (24,43%)
Bycie obserwowanym przez rodziców	48 (33,33%)	39 (29,77%)
Doświadczanie niechęci i wrogości ze strony rodziców	9 (6,25%)	10 (7,63%)
Brak bezpośredniego kontaktu i codziennych relacji	113 (78,47%)	104 (79,39%)
Inne	12 (8,33%)	10 (7,63%)

Wymieniono także inne wady nauczania zdalnego. Tę opcję wybrało 8,33% osób biorących udział w badaniu na Ochocie oraz 7,63% uczestników badania ogólnopolskiego. W badaniu na Ochocie podano m.in. odpowiedzi (pisownia oryginalna):

- Brak możliwości udzielania na bieżąco wskazówek, indywidualnej pomocy;
- Negatywne skutki zdrowotne somatyczne;
- Problemy z kręgosłupem, nadwaga;
- Zmniejszona możliwość monitorowania pracy uczniów, prawdopodobieństwo korzystania przez uczniów z różnych źródeł informacji podczas prac takich jak kartkówki czy klasówki;
- Rozwiązywanie dodatkowych problemów uczniów związanych z łączem, dostępnością do linków itp. Dodatkowo stres uczniów i zniechęcenie, kiedy nie rozumieją, co się dzieje po drugiej stronie ekranu, generowanie dodatkowych stresów dla uczniów. W pracy z młodszymi dziećmi angażowanie rodziców w pomoc techniczną podczas lekcji;
- Uczniowie robią zrzuty ekranu z nauczycielami, którzy się pokazywali i rozsyłali to w sieci bez zgody;

- Ocenianie pracy niesamodzielnej;
- Cwaniactwo uczniów;
- Brak możliwości zrobienia doświadczeń z fizyki.

W badaniu ogólnopolskim wskazane wady wyglądały następująco:

- Niemożliwość sprawdzenia i egzekwowania przyrostu wiedzy wśród uczniów;
- Nieskuteczność oddziaływań przez Internet w stosunku do dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się i w koncentracji uwagi, zaburzeń całościowych;
- Słaba efektywność wynikająca z braku kontroli nad uczniem;
- Brak uczciwości ze strony uczniów;
- Niemożność rzetelnego sprawdzenia wiedzy uczniów;
- Podwójny koszt za energię elektryczną i gaz (ogrzewanie) w domu.

Pomoce dydaktyczne wykorzystywane przez nauczycieli w pracy zdalnej

Tabela 9.

Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące pomocy dydaktycznych wykorzystywanych przez nauczycieli w pracy zdalnej

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
E-materiały dydaktyczne	92 (63,89%)	97 (74,05%)
Programy i materiały prezentowane w telewizji lub na portalach internetowych	52 (36,11%)	56 (42,75%)
Inne zasoby dydaktyczne dostępne w sieci	93 (64,58%)	93 (70,99%)
Własne materiały przygotowane wcześniej (teksty, prezentacje, filmy, inne)	120 (83,33%)	110 (83,97%)
Wirtualna tablica obsługiwana przy pomocy tabletu i pisaka	46 (31,94%)	44 (33,59%)
Inne	3 (2,08%)	4 (3,05%)

Następne pytanie (z wielokrotnym wyborem odpowiedzi) dotyczyło pomocy dydaktycznych wykorzystywanych przez nauczycieli w pracy zdalnej („Z jakich dostępnych pomocy dydaktycznych korzystał(a) Pan/Pani podczas pracy zdalnej?”). Rozkład uzyskanych odpowiedzi przedstawia tabela 9. Można dostrzec, że odpowiedzi są zróżnicowane. Na wykorzystywanie e-materiałów dydaktycznych wskazało 63,89% nauczycieli w badaniu na Ochocie i 74,05% nauczycieli w badaniu ogólnopolskim. Ankietowani korzystali z programów i materiałów, które były prezentowane w telewizji czy na portalach internetowych (w badaniu na Ochocie – 36,11% nauczycieli, w badaniu ogólnopolskim – 42,75% nauczycieli).

W obu grupach badawczych korzystali także z innych zasobów dydaktycznych dostępnych w sieci (w badaniu na Ochocie – 64,58%, zaś w badaniu ogólnopolskim – 70,99%). Również wykorzystywali własne materiały wcześniej przez nich przygotowane (teksty, prezentacje, filmy, inne). Zarówno w badaniu na Ochocie, jak i w badaniu ogólnopolskim taką deklarację złożyło odpowiednio 83,33% oraz 83,97% respondentów. Z kolei na korzystanie z wirtualnej tablicy obsługiwanej przy pomocy tabletu i pisaka wskazywało w badaniu na Ochocie 31,94% badanych nauczycieli, a w badaniu ogólnopolskim takich osób było 33,59%.

Jako ostatnią możliwość nauczyciel mógł wskazać własne pomoce dydaktyczne, nieuwzględnione w pytaniu. W badaniu na Ochocie trzech nauczycieli korzystało z następujących pomocy:

- Karty obrazkowe i konkrety np.: miś, piłeczka, samochodzik itp. pokazywane dzieciom na ekranie;
- Platforma genial.ly;
- Padlet, tablica menti.

W badaniu ogólnopolskim czterech nauczycieli wskazało na stosowanie następujących pomocy:

- Ściągawki;
- Własny głos i wiedza;
- Cała paleta narzędzi proponowanych przez Microsoft Teams;
- Aplikacji dostępne trenerom.

Metody stosowane do sprawdzenia wiedzy przyswojonej przez uczniów

Kolejne pytanie (z wielokrotnym wyborem odpowiedzi) dotyczyło metod stosowanych do sprawdzenia przyswojonej przez uczniów wiedzy („Której z wymienionych metod używał(a) Pan/Pani, aby sprawdzić, czy uczniowie zapoznali się z wymagającym materiałem?”). Tabela 10 przedstawia rozkład odpowiedzi na powyższe pytanie. I tak, wypowiedzi na forum wykorzystywało 50% nauczycieli biorących udział w badaniu na Ochocie oraz 61,07% w badaniu ogólnopolskim. Udział w dyskusjach online wykorzystywało odpowiednio 49,31% i 39,69% nauczycieli. Przesyłanie plików z tekstami wypracowań, rozwiązaniami zadań, nagranyymi wypowiedziami, prezentacjami było wykorzystywane przez 64,58% nauczycieli w badaniu na Ochocie i 59,54% w badaniu ogólnopolskim. Różnorodnymi formami quizów i testów posłużyło się odpowiednio 64,58% oraz 79,39% nauczycieli.

Tabela 10.

Rozkład odpowiedzi na pytanie o metody weryfikacji wiedzy

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Wypowiedzi na forum	72 (50,00%)	80 (61,07%)
Udział w dyskusjach on-line	71 (49,31%)	52 (39,69%)
Przesyłanie plików z tekstami wypracowań, rozwiązaniami zadań, nagranymi wypowiedziami, prezentacjami	93 (64,58%)	78 (59,54%)
Rozwiązywanie różnorodnych form quizów i testów	93 (64,58%)	104 (79,39%)
Inne	5 (3,47%)	3 (2,29%)

Pojedynczy respondenci wskazali na inne sposoby weryfikacji wiedzy uczniów. W badaniu na Ochocie pięciu nauczycieli (3,47%) udzieliło następujących odpowiedzi (pisownia oryginalna):

- Nie sprawdzam wiedzy;
- Rozwiązywanie różnorodnych form quizów i testów, praca w grupach;
- Informacja zwrotna 0 odpowiedzi na mail;
- Nie używałem, bo każda którą wymyśliłem okazywała się niemiarodajna.

W badaniu ogólnopolskim trzech nauczycieli (2,29%) wskazało:

- Przesyłanie wykonanych zadań korekcyjno-kompensacyjnych;
- Wirtualne wycieczki do muzeów, współpraca z kinami, filmy online, udział w spektaklach, spotkaniach z ciekawymi ludźmi;
- Odpowiedź ustna przy włączonej kamerze.

Formy komunikacji z uczniem lub jego opiekunami?

Kolejne pytanie ankiety (z wielokrotnym wyborem odpowiedzi) dotyczyło form komunikacji z uczniami lub ich opiekunami („Z której formy komunikacji z uczniem, rodzicem bądź opiekunem prawnym ucznia korzystał(a) Pan/Pani najczęściej?”). Zebrane odpowiedzi podsumowuje tabela 11. Wyraźną przewagę miały tutaj cztery formy komunikacji, takie jak: dziennik elektroniczny, poczta elektroniczna, rozmowa telefoniczna, rozmowa za pomocą platform komunikacyjnych (np. Teams, Zoom, Skype). Najczęściej wykorzystywany był dziennik elektroniczny. W badaniu na Ochocie 90,97% nauczycieli wskazało, że korzystali z tej formy komunikacji. W badaniu ogólnopolskim było to 87,79% nauczycieli. Z poczty elektronicznej korzystało odpowiednio 30,56% oraz 35,11% nauczycieli. Z telefonu korzystało 34,03% oraz 48,09% nauczycieli. Platformami komunikacyjnymi posługiwało się odpowiednio 67,36% oraz 55,73% nauczycieli.

Tabela 11.

Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące form komunikacji z uczniami lub ich opiekunami

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Dziennik elektroniczny	131 (90,97%)	115 (87,79%)
Poczta elektroniczna	44 (30,56%)	46 (35,11%)
Rozmowa telefoniczna	49 (34,03%)	63 (48,09%)
Rozmowa za pomocą platform komunikacyjnych (np, Teams, Zoom, Skype)	97 (67,36%)	73 (55,73%)
Forum społecznościowe	5 (3,47%)	5 (3,82%)
Forum na platformie elektronicznego wspomaganie zajęć	1 (0,69%)	5 (3,82%)
Inne	0 (0,00%)	3 (2,29%)

Znacznie mniejsze zainteresowanie miały fora. Za pomocą forum społecznościowego komunikowało się 3,47% oraz 3,82% nauczycieli. Z forum na platformie elektronicznego wspomaganie zajęć korzystało 0,69% i 3,82% nauczycieli.

Dodatkowo w badaniu ogólnopolskim trzech nauczycieli (2,29%) wskazało na inne sposoby komunikacji, takie jak SMS grupowy albo bezpośrednia rozmowa.

Odczucia dotyczące przygotowania do zdalnego nauczania

Następne pytanie w ankiecie (pytanie z wielokrotnym wyborem odpowiedzi) dotyczyło odczuć związanych z przygotowywaniem się do zdalnego nauczania („Przygotowanie się do zdalnego nauczania było dla Pana/Pani:”). Uzyskane wyniki przedstawia tabela 12. W odpowiedzi na to pytanie większość nauczycieli z obu grup badawczych stwierdziła, że przygotowanie się do nauczania w systemie zdalnym wymagało od nich większego zaangażowania (w badaniu na Ochocie – 69,44%, w badaniu ogólnopolskim – 71,76%), ale także było bardziej czasochłonne (w badaniu na Ochocie – 58,33%, w badaniu ogólnopolskim – 65,65%).

Tabela 12.

Rozkład odpowiedzi na pytanie o odczucia związane z przygotowywaniem się do zdalnego nauczania

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Wymagające większego zaangażowania	100 (69,44%)	94 (71,76%)
Ekscytujące	23 (15,97%)	14 (10,69%)
Trud w obsłudze komputera, programów	9 (6,25%)	17 (12,98%)
Bardziej czasochłonne	84 (58,33%)	86 (65,65%)

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Zniechęcające do pracy	22 (15,28%)	21 (16,03%)
Frustrujące	22 (15,28%)	27 (20,61%)
Inne	12 (8,33%)	7 (5,34%)

Przygotowanie do zajęć pociągało za sobą pewne odczucia, zarówno pozytywne jak i negatywne. Odczuwana ekscytacja (odczucie pozytywne) nie była na zbyt wysokim poziomie. W badaniu na Ochocie odsetek osób, które jej doświadczali, był półtora razy większy (15,97%) niż w badaniu ogólnopolskim (10,69%). Odczucia negatywne również nie były na wysokim poziomie, ale odsetek osób, które ich doznawały, był niższy w badaniu na Ochocie niż w badaniu ogólnopolskim. Dla poszczególnych opcji odpowiednie wyniki przedstawiają się następująco:

- Trud w obsłudze komputera – 6,25% do 12,98%,
- Zniechęcenie do pracy – 15,28% do 16,03%,
- Frustracja – 15,28% do 20,61%.

Ankietowani mogli również wskazać swoje własne odczucia związane z przygotowaniem się do zdalnego nauczania. W badaniu na Ochocie są to następujące odpowiedzi:

- Męczące i obciążające;
- Irytujące, stresujące, odbierające poczucie własnej wartości i kontroli efektów nauczania;
- Porównywalne do nauczania stacjonarnego;
- Stwarzało nowe możliwości – mogłam więcej zaprezentować, traciłam mniej czasu na wstęp do lekcji (wejście uczniów do sali, wypakowanie przez nich potrzebnych rzeczy, sprawdzenie listy obecności);
- Jeśli sprzęt zawodził, to frustrujące;
- Nic się nie zmieniło w stosunku do trybu normalnego;
- Inne niż tradycyjne;
- Mniej czasochłonne;
- Naznaczone świadomością zerowej skuteczności takiej pracy.

W badaniu ogólnopolskim odpowiedzi były następujące:

- Zgryzota;
- Związane z koniecznością nauczenia się obsługi nowych programów;
- Siedzący tryb pracy;
- Ciekawe ;-);
- Normalne;
- Odchodzę przez to z zawodu.

Emocje doświadczane podczas pracy zdalnej

Kolejne pytanie (z wielokrotnym wyborem odpowiedzi) dotyczyło doświadczanych emocji podczas pracy zdalnej („Jakich emocji doświadczył(a) Pan/Pani podczas pracy zdalnej?”). Tabela 13 pokazuje rozkład odpowiedzi na powyższe pytanie. Z analizy tej tabeli wynika, że odsetek emocji negatywnych w badaniu na Ochocie jest mniejszy niż w badaniu ogólnopolskim:

- Złość – 16,67% do 18,32%;
- Rozgoryczenie – 13,89% do 14,50%;
- Wyczerpanie emocjonalne – 41,67% do 55,73%;
- Brak motywacji i chęci do pracy – 35,42% do 40,46%.

Tabela 13.

Rozkład odpowiedzi na pytanie o emocje towarzyszące pracy zdalnej

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Złość	24 (16,67%)	24 (18,32%)
Rozgoryczenie	20 (13,89%)	19 (14,50%)
Wyczerpanie emocjonalne	60 (41,67%)	73 (55,73%)
Brak motywacji i chęci do pracy	51 (35,42%)	53 (40,46%)
Radość	27 (18,75%)	17 (12,98%)
Komfort psychiczny	47 (32,64%)	23 (17,56%)
Zadowolenie	44 (30,56%)	22 (16,79%)
Inne	18 (12,50%)	6 (4,58%)

Także odsetek emocji pozytywnych jest większy w badaniu na Ochocie niż w badaniu ogólnopolskim:

- Radość – 18,75% do 12,98%;
- Komfort psychiczny – 32,64% do 17,56%;
- Zadowolenie – 30,56% do 16,79%.

W opcji „Inne” nauczyciele mogli wskazać na inne doświadczane przez nich emocje. W badaniu na Ochocie nauczyciele doświadczali następujących emocji:

- Niemocy;
- Znużenia;
- Frustracji – gdy widziałam brak zaangażowania ze strony uczniów lub przysyłania przez nich prac ściągniętych z Internetu, irytacji z powodu braku kontaktu wzrokowego (uczniowie, zwłaszcza starsi, nie włączali kamerek);
- Lekkie przygaszenie;

- Stres i obawa przed nagłą utratą połączenia internetowego;
- Frustracji przy problemach technicznych;
- Gdy sprzęt zawodził, niemocy;
- Początkowo lęku przed nowym, a potem zadowolenia;
- Ciekawości;
- Braku stresu w związku z pracą z dala od przełożonych.

W badaniu ogólnopolskim uzyskano następujące odpowiedzi:

- Osamotnienia;
- Dyskomfort psychiczny;
- Frustracji czy podołam nowym wyzwaniom;
- Niemoc w sprawie bycia oszukiwanym przez uczniów;
- Zmęczenia psychicznego;
- Depresja.

Osoby wspierające nauczycieli w pokonywaniu trudności związanych ze zdalnym nauczaniem

W czasie pandemii COVID-19 nauczyciele napotykali na różne trudności związane ze zdalnym nauczaniem. Następne pytanie w ankiecie (z wielokrotnym wyborem odpowiedzi) dotyczyło wskazania osób, które wspierały nauczycieli w ich pokonywaniu („Na czyją pomoc mógł Pan/Pani liczyć w pokonywaniu trudności związanych ze zdalnym nauczaniem?”). Rozkład uzyskanych odpowiedzi przedstawia tabela 14. Wynika z niej, że koleżanki i koledzy z pracy byli najważniejszymi osobami, na których mogli liczyć nauczyciele w czasie zdalnego nauczania. W badaniu na Ochocie było to 73,61% ankietowanych, a w badaniu ogólnopolskim – 76,32% respondentów.

Tabela 14.

Rozkład odpowiedzi na pytanie o osoby wspierające w trudnościach związanych ze zdalnym nauczaniem

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Dyrektor placówki	50 (34,72%)	54 (41,22%)
Koleżanki/koledzy z pracy	106 (73,61%)	99 (75,57%)
Informatyk szkolny	20 (13,89%)	36 (27,48%)
Uczniowie	33 (22,92%)	25 (19,08%)
Rodzina	65 (45,14%)	54 (41,22%)
Przyjaciele	33 (22,92%)	34 (25,95%)
Inne	9 (6,25%)	7 (5,34%)

W badaniu na Ochocie w dalszej kolejności wśród osób wspierających znaleźli się członkowie rodziny (45,14%), dyrektor placówki (34,72%), uczniowie oraz przyjaciele (po 22,92%), a także informatyk szkolny (13,89%). Z kolei w badaniu ogólnopolskim kolejność innych osób najbardziej wspierających jest nieco inna. Tutaj dyrektor oraz członkowie rodziny znaleźli się na kolejnym miejscu (po 41,22%), a dalej byli: przyjaciele (25,95%), informatyk szkolny (27,48%) oraz uczniowie (19,08%).

Poza powyższymi opcjami ankieta dawała badanym możliwość wskazania innej pomocy dla siebie w zaistniałych warunkach pracy. W badaniu na Ochocie ankietowani wskazali następujące odpowiedzi:

- To ja pomagałam innym;
- Nikogo;
- Siebie;
- Na siebie;
- Korzystałam z zasobów sieci (webinaria, kursy on-line);
- Niczym;
- Nie miałem trudności związanych z nauczaniem zdalnym;
- Nie potrzebowałem pomocy;
- Nie zaobserwowałem trudności.

W badaniu ogólnopolskim uzyskano następujące odpowiedzi:

- Własnych dzieci;
- Babci;
- W większości przypadków – niczym;
- Sama sobie radziłam;
- Syn i setki oglądniętych webinarów;
- Męża i praca własna.

Relacje z nauczycielami podczas pracy zdalnej

Kolejne pytanie ankiety (pytanie z wielokrotnym wyborem odpowiedzi) dotyczyło oceny relacji osób badanych z innymi nauczycielami („Jak ocenia Pan/Pani swoje relacje z nauczycielami podczas pracy zdalnej?”). Odpowiedzi na to pytanie zostały przedstawione w tabeli 15. Tabela pokazuje, że podczas pracy zdalnej między nauczycielami wystąpiła wzajemna pomoc i motywowanie się do pracy. W badaniu na Ochocie zadeklarowało to 51,39% nauczycieli, w badaniu ogólnopolskim – 62,60% ankietowanych. W niewielkiej liczbie przypadków narodziły się nowe więzi ludzkie. W badaniu na Ochocie taką odpowiedź zadeklarowało 15,97% respondentów. W badaniu ogólnopolskim tę odpowiedź wybrało 6,87% nauczycieli. Z kolei współodpowiedzialność za efekty działalności szkolnych zadeklarowało

odpowiednio 18,06% oraz 26,72% ankietowanych nauczycieli. Pojedyncze osoby wskazywały również, że były narażone na nadużywanie pozycji ze strony kolegów i koleżanek ze względu na ich staż pracy (odpowiednio 3,47% i 3,05%). Również niektórzy doświadczyli zazdrości o sukcesy zawodowe i nagrody (odpowiednio 2,78% oraz 1,53%). Zauważa się także, że nauczanie w czasie pandemii zwiększyło dystans międzyludzki. W badaniu na Ochocie zadeklarowało to 40,97% nauczycieli, w badaniu ogólnopolskim – 39,69% ankietowanych.

Tabela 15.

Rozkład odpowiedzi na pytanie o relacje pomiędzy nauczycielami podczas pracy zdalnej

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Wystąpiła wzajemna pomoc i motywowanie się do pracy	74 (51,39%)	82 (62,60%)
Narodziły się nowe więzi międzyludzkie	23 (15,97%)	9 (6,87%)
Czułem/am współodpowiedzialność za efekty działalności szkolnych	26 (18,06%)	35 (26,72%)
Zauważyłem/am nadużywanie pozycji ze względu na staż pracy	5 (3,47%)	4 (3,05%)
Wystąpiła zazdrość o sukcesy zawodowe i nagrody	4 (2,78%)	2 (1,53%)
Zwiększył się dystans międzyludzki	59 (40,97%)	52 (39,69%)
Inne	12 (8,33%)	7 (5,34%)

W opcji „Inne” większość nauczycieli wskazywała, że nic się nie zmieniło (w obydwu badaniach odpowiednio 8,33% oraz 5,34%). Jedna osoba w badaniu na Ochocie zwróciła uwagę na „więzi rozluźnione”. W badaniu ogólnopolskim od dwóch osób uzyskano następujące odpowiedzi: „zanik relacji” oraz „wystąpiła wzajemna pomoc i motywowanie się do pracy, a z drugiej strony niezadowolenie nas wszystkich z takiej formy pracy”.

Możliwości rozmowy z dyrektorem o trudnościach

Piętnaste pytanie ankiety dotyczyło możliwości rozmowy z dyrektorem o trudnościach z przeprowadzeniem zajęć zdalnych („Jak często miał(a) Pan/Pani możliwość indywidualnej rozmowy zdalnej z Dyrektorem szkoły o problemach dotyczących trudności z przeprowadzeniem zajęć zdalnych?”) Tabela 16 przedstawia rozkład odpowiedzi na to pytanie. W tabeli widać, że w obydwu badaniach większość nauczycieli miała możliwość rozmowy ze swoim dyrektorem o problemach dotyczących trudności z przeprowadzaniem zajęć zdalnych. W badaniu na Ochocie częsty kontakt z dyrektorem miało 35,42% respondentów, natomiast *czasami* – 44,44%. W badaniu ogólnopolskim częsty kontakt miało 32,06%

ankietowanych, a *czasami* – 48,85%. Z dyrektorem swojej placówki nigdy nie rozmawiało 20,14% nauczycieli uczestniczących w badaniu na Ochocie i 19,08% w badaniu ogólnopolskim.

Tabela 16.

Rozkład odpowiedzi na pytanie o możliwość rozmowy z dyrektorem o trudnościach

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Często	51 (35,42%)	42 (32,06%)
Czasami	64 (44,44%)	64 (48,85%)
Nigdy	29 (20,14%)	25 (19,08%)

Możliwości rozmowy z dyrektorem o emocjach?

Szesnaste pytanie ankiety dotyczyło możliwości rozmowy nauczyciela z jego dyrektorem o towarzyszących nauczycielowi emocjach („Podczas pracy zdalnej miał(a) Pan/Pani możliwość indywidualnej rozmowy zdalnej z Dyrektorem o swoich emocjach?”). Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawia tabela 17. Można zauważyć, że ponad połowa nauczycieli z obu grup badawczych (odpowiednio 61,81% oraz 61,07%) miała (*często* lub *czasami*) możliwość indywidualnej rozmowy z dyrektorem o swoich emocjach podczas pracy zdalnej w czasie COVID-19. Nigdy takiej możliwości nie miało w badaniu na Ochocie 38,19% nauczycieli oraz 38,93% ankietowanych w badaniu ogólnopolskim.

Tabela 17.

Rozkład odpowiedzi na pytanie o możliwość rozmowy z dyrektorem o emocjach

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Często	33 (22,92%)	24 (18,32%)
Czasami	56 (38,89%)	56 (42,75%)
Nigdy	55 (38,19%)	51 (38,93%)

Odczucia związane z myślą o powrocie do nauki stacjonarnej

Pytanie 17 było pytaniem wielokrotnego wyboru i dotyczyło odczuć związanych z myślą o powrocie do nauki stacjonarnej („Co czuł(a) Pan/Pani, myśląc o powrocie do nauki stacjonarnej?”). Rozkład odpowiedzi na to pytanie zawiera tabela 18. Można zauważyć, że większość nauczycieli wskazywała na radość

z powrotu do szkoły. W badaniu na Ochocie takiej odpowiedzi udzieliło 53,47% respondentów. W badaniu ogólnopolskim na tę odpowiedź wskazało 67,18% ankietowanych. Satysfakcję ze spotkania z gronem pedagogicznym wyraziło odpowiednio 41,67% nauczycieli w badaniu na Ochocie i 41,22% w badaniu ogólnopolskim. Komfort psychiczny doświadczało 24,31% nauczycieli biorących udział w badaniu na Ochocie oraz 41,22% uczestniczących w badaniu ogólnopolskim. Zauważa się, że w związku z powrotem do nauki stacjonarnej większy komfort psychiczny odczuwali nauczyciele wypełniający ankietę w badaniu ogólnopolskim niż nauczyciele w badaniu na Ochocie. Tylko znikoma liczba respondentów zaznaczyła przeżywany lęk przed uczniami. Odpowiednio było to 2,78% oraz 3,05% nauczycieli. Zmęczenie psychiczne zadeklarowało 22,22% nauczycieli w badaniu na Ochocie i 16,79% w badaniu ogólnopolskim. Część nauczycieli wyraża chęć zmiany zawodu. Pragnienie zmiany zawodu ujawniło 18,06% w badaniu na Ochocie oraz 8,40% nauczycieli w badaniu ogólnopolskim.

Tabela 18.

Rozkład odpowiedzi na pytanie o odczucia przed powrotem do nauczania stacjonarnego

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Radość z powrotu do szkoły	77 (53,47%)	88 (67,18%)
Satysfakcję ze spotkania z gronem pedagogicznym	60 (41,67%)	54 (41,22%)
Komfort psychiczny	35 (24,31%)	54 (41,22%)
Lęk przed uczniami	4 (2,78%)	4 (3,05%)
Zmęczenie psychiczne	32 (22,22%)	22 (16,79%)
Pragnienie zmiany zawodu	26 (18,06%)	11 (8,40%)
Inne	18 (12,50%)	8 (6,11%)

Także w opcji „Inne” odpowiednio 12,50% w badaniu na Ochocie oraz 6,11% w badaniu ogólnopolskim udzieliło odpowiedzi na zadane pytanie. W badaniu na Ochocie nauczyciele podali następujące odpowiedzi:

- Lęk przed chaosem organizacyjnym;
- Żadne z powyższych;
- Niechęć powrotu, przestawianie się na zmianę;
- Obawy w związku z mniejszym czasem dla rodziny;
- Frustrację;
- Ulgę na myśl, że nie będę musiała widzieć tylko awatarów uczniów podczas rozmowy z nimi;
- Obojętność;

- Poczucie powrotu do zwykłej codzienności i jej problemów;
- Z jednej strony radość, że wracamy z drugiej szkoda, bo było mi wygodnie;
- Lekki niepokój;
- Wracałam do pracy i mi się to podobało;
- Smutek;
- Zmartwienie koniecznością dojazdów;
- Negatywne emocje związane z pracą w tym miejscu;
- Poczucie utraty czasu zyskanego w pracy zdalnej;
- Brak motywacji związany z faktem, że w każdej chwili mogą znów wprowadzić zdalne.

W badaniu ogólnopolskim wskazano na następujące odczucia:

- Radość ze spotkania z uczniami;
- Ulgę i nadzieję na normalność;
- Lęk przed rozwiązywaniem kolejnych problemów wychowawczych w szkole, zwłaszcza ze względu na postawy rodziców uczniów;
- Obojętność;
- Mieszane uczucia;
- Satysfakcję ze spotkania z uczniami;
- Żal, iż wydłuża się czas pracy stacjonarnej.

Chęć powrotu do nauczania w szkole

Następne pytanie ankiety dotyczyło tego, czy nauczyciele chcą nauki tylko w murach szkoły („Czy chce Pan/Pani, aby nauka odbywała się tylko w szkole?”). Tabela 19 przedstawia rozkład odpowiedzi na to pytanie. Dla większości ankietowanych biorących udział w badaniu ważny jest powrót do szkolnych murów. W badaniu na Ochoce *tak* lub *raczej tak* odpowiedziało 68,75% nauczycieli oraz 87,78% nauczycieli w badaniu ogólnopolskim. Niechęć do powrotu do nauki stacjonarnej (*nie* lub *raczej nie*) wskazało 22,92% ankietowanych w badaniu na Ochoce i 9,16% ankietowanych w badaniu ogólnopolskim. Nauczyciele biorący udział w badaniu ogólnopolskim wyrazili większą chęć powrotu do nauki stacjonarnej niż nauczyciele z Ochoty. Różnica ta wynosi ponad 19 punktów procentowych. Nie ma zdania na ten temat odpowiednio 8,33% oraz 3,05% nauczycieli.

Tabela 19.

Rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy nauczyciele chcą nauki tylko w szkole

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Tak	62 (43,06%)	75 (57,25%)
Raczej tak	37 (25,69%)	40 (30,53%)
Nie	22 (15,28%)	8 (6,11%)
Raczej nie	11 (7,64%)	4 (3,05%)
Nie wiem	12 (8,33%)	4 (3,05%)

Umiejętność radzenia sobie w warunkach zdalnego nauczania oraz satysfakcja z dobrze wykonywanej pracy

Kolejne pytanie dotyczyło tego, czy nauczyciele potrafili radzić sobie w sytuacji zdalnego nauczania i czy jednocześnie odczuwali satysfakcję z dobrze wykonywanej pracy („Potrafił(a) Pan/Pani radzić sobie w zaistniałych warunkach i odczuwać satysfakcję z dobrze wykonywanej pracy?”). Rozkład uzyskanych odpowiedzi na to pytanie przedstawiono w tabeli 20. Tabela ta pokazuje, że większość nauczycieli potrafiła radzić sobie w zaistniałych warunkach i odczuwać satysfakcję z dobrze wykonywanej pracy podczas nauczania zdalnego. Aż 62,50% respondentów w badaniu na Ochocie oraz 53,44% w badaniu ogólnopolskim odpowiedziało, że *często* radzili sobie w takich warunkach i byli z siebie zadowoleni. *Czasami* w tych warunkach umiało sobie poradzić i odczuwało satysfakcję odpowiednio 36,11% oraz 45,04% nauczycieli. Tych, którzy nie radzili sobie w zaistniałych warunkach, była znikoma liczba. Zarówno w badaniu na Ochocie, jak i w badaniu ogólnopolskim tę opcję wybrały tylko dwie osoby (odpowiednio 1,39% oraz 1,53%).

Tabela 20.

Rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy nauczyciele potrafili sobie radzić i czy odczuwali satysfakcję z dobrze wykonywanej pracy

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Często	90 (62,50%)	70 (53,44%)
Czasami	52 (36,11%)	59 (45,04%)
Nigdy	2 (1,39%)	2 (1,53%)

Spółeczne zrozumienie dla problemów nauczycieli związanych ze zdalnym nauczaniem

Ostatnie zamknięte pytanie ankiety dotyczy społecznego zrozumienia dla związanych ze zdalnym nauczaniem problemów nauczycieli („Zdaniem Pana/Pani społeczeństwo rozumie problemy nauczycieli związane z nauczaniem zdalnym?”). Tabela 21 przedstawia rozkład odpowiedzi na to pytanie. Większość ankietowanych nauczycieli wskazała, że społeczeństwo nie rozumie ich problemów. W badaniu na Ochocie odpowiedzi *nie* lub *raczej nie* udzieliło 81,25% ankietowanych. W badaniu ogólnopolskim było to 82,44% respondentów. Tylko nieliczni nauczyciele z obu grup badawczych odpowiedziało na to pytanie pozytywnie. W badaniu na Ochocie odpowiedzi *tak* lub *raczej tak* udzieliło 16,67% ankietowanych. W badaniu ogólnopolskim było to 12,98% respondentów.

Tabela 21.

Rozkład odpowiedzi na pytanie o społeczne zrozumienie problemów nauczycieli związanych z nauczaniem zdalnym

Możliwe odpowiedzi	Badanie na Ochocie	Badanie ogólnopolskie
Tak	4 (2,78%)	2 (1,53%)
Raczej tak	20 (13,89%)	15 (11,45%)
Nie	68 (47,22%)	52 (39,69%)
Raczej nie	49 (34,03%)	56 (42,75%)
Nie wiem	3 (2,08%)	6 (4,58%)

Pytanie otwarte (nr 21)

Treść pytania otwartego brzmiała następująco: „Chciałby Pan / chciałaby Pani podzielić się własnymi przemyśleniami dotyczącymi zdalnej pracy w czasie trwania pandemii COVID-19?”. Jego umieszczenie w ankiecie dało pełniejszy obraz przeżywanych przez nauczycieli emocji, poglądów na temat nie tylko pracy zdalnej podczas trwania pandemii COVID-19, ale również ich oceny ogólnej kondycji polskiej szkoły, z troskania o wychowanie i poziom kształceniowy swoich podopiecznych czy pozycji nauczyciela w środowisku. Poniżej podany zostanie pełny zapis pozyskanych odpowiedzi na to pytanie.

W badaniu na Ochocie otrzymano następujące wypowiedzi:

1. W pyt. 18. Brak możliwości wyrażenia własnego zdania. Ja chciałabym, aby nauka częściowo odbywała się w szkole np. od pon. do czw. w szkole, a piątek był przeznaczony na naukę zdalną.
2. Praca zdalna pozwoliła mi odpocząć od problemów wychowawczych, dawała możliwość wyciszenia osoby, która przeszkadza co w pracy stacjonarnej jest nie możliwe. Pracuje w zawodzie już tyle lat i jestem nauczycielem bardzo konsekwentnym i wymagającym, uczę trudnego przedmiotu i raczej nie miewam kłopotów z dyscypliną, natomiast to co dzieje się w szkole po powrocie z nauki zdalnej przerasta nawet moje możliwości pedagogiczne. Nie mamy pomocy znikąd, wszyscy nas zostawiają samych sobie. Dyrektor boi się rodziców, pedagog i psycholog szkolny twierdzą „no a co ja mogę”, a my musimy radzić sobie z chamstwem, bezczelnością, coraz większą agresją ze strony uczniów. Zadaje sobie pytanie, ile jeszcze to wytrzymamy. Chciałabym, żeby ktoś zaczął głośno mówić o tym co dzieje się w szkole.
3. Czuję rozgoryczenie czytając i słuchając, że nic nie robiłam w czasie nauczania zdalnego i powinnam mieć zmniejszone pobory. Mam męża informatyka pracującego w innej szkole, więc moja sytuacja była komfortowa, jeśli idzie o pomoc techniczną.
4. Nigdy więcej.
5. Niewielka grupa uczniów skorzystała, ta forma im odpowiadała. Niestety zdecydowana grupa była zmęczona siedzeniem przed komputerem. Mierne efekty pracy. Stany depresyjne wśród uczniów i nauczycieli.
6. W XXI wieku praca/nauka zdalna powinna być szerzej dostępna szczególnie w sytuacjach, kiedy nauczyciel/uczeń mają problemy zdrowotne uniemożliwiające pojawienie się w szkole. Dodatkowo większość szkoleń mogłaby się odbywać zdalnie.
7. Praca zdalna wiązała się ze znacznie większą chęcią do pracy. Powrót do szkoły spowodował frustrację i chęć poszukiwania innej pracy. Praca zdalna pokazała, że można pracować w znacznie lepszej atmosferze.
8. Mam nadzieję, że nigdy to nie wróci.
9. Praca zdalna to nowa możliwość o wielkim potencjale. Niejako wymóg i znak czasu.
10. Brak kontaktu z uczniami, czyli zerwane więzi i relacji w grupie rówieśniczej.
11. Jednak lepiej, że nauka odbywa się stacjonarnie.
12. Zyskali uczniowie, którzy byli wycofani lub nieakceptowani.
13. Według mnie podczas nauki zdalnej pracują uczniowie, którzy tego chcą. Wiele uczniów jest dla obecności, a później podczas lekcji mają wiele wymówek np.: są na dworze, nie mają mikrofonu, korzystają z telefonu więc nie działa program itp.
14. Praca na własnym sprzęcie, własnym kosztem, min. wsparcie od rządu.

15. Nigdy więcej!!!
16. To były przedłużone wakacje dla młodzieży. Materiał mimo realizacji nie został przyjęty przez młodzież, są to godziny, miesiące stracone. Moja praca poszła na marne.
17. Praca zdalna była obciążająca fizycznie, oczy, kręgosłup oraz bardziej męcząca.
18. Trudne, ale satysfakcjonujące.
19. Ankieta nie daje możliwości w każdym punkcie odniesienia się swoimi słowami do problemu. Odnoszę wrażenie, że nie przewidziała pytań do nauczycieli uczących zawodu. – dla szkół technicznych. Jest kierowana do szkół podstawowych i ogólnych. Chyba wszyscy zapomnieliście, że mamy nauczyć elektryka naprawiać urządzenia elektryczne – układać instalacje elektryczne itp. Czy da się nauczyć zawodu oglądając filmy. Nie sprawdziłam to w praktyce – po lekcjach zdalnych. Pamiętajcie, że chcecie mieć technika, który umie dokręcić śrubkę, wymienić żyrandol lub naprawić łącznik – tego nie nauczy się z filmu. Czy ktokolwiek w ogóle to przeczyta i uwzględni – czy przerzuci przez maszynkę do sprawdzania ankiet?
20. Uważam, że było to dobrze przygotowane. System się sprawdził. Brakowało tylko sprzętu, trzeba było pracować na własnym.
21. Nauka była mało efektywna i trudna do zmierzenia.
22. To było nowe doświadczenie, na bieżąco oceniane przeze mnie surowiej niż post factum. Nauczyłam się wielu rzeczy, nie boję się wykorzystywać technologii informatyczne do pracy w czasie lekcji offline. Gdyby okazało się, że trzeba wrócić do zdalnego nauczania, zrobiłabym to bez żalu. To, co mi na pewno nie odpowiadało, to nauczanie hybrydowe, czyli bycie w szkole, ale pracowanie i tak, i tak, czyli i online, i offline.
23. Jestem nauczycielem informatyki. Praca zdalna dała mi więcej satysfakcji niż praca stacjonarna. Miałem możliwość zadawania prac domowych, których nie stosuję w pracy stacjonarnej. W jednej ze szkół ze względu na jakość sprzętu nauczanie online stosuję do dziś i będę tak pracował do końca czerwca.
24. Nauczyciele zostali sami z dużym wyzwaniem. Sama się doksztalałam, sama szukałam szkoleń i webinarów dotyczących narzędzi tik do wykorzystania w nauczaniu zdalnym. Brak wsparcia dyrektora, nie mówiąc już o wyższych szczeblach organizacyjnych edukacji. Praca zdalna moim zdaniem jest bardziej wymagająca od pracy stacjonarnej. Mnóstwo czasu prywatnego poświęciłam na przygotowanie lekcji dla moich uczniów.
25. Taka praca jest bez sensu.
26. Dobrze, że się skończyła.
27. Nowe doświadczenie. Nowe narzędzia wspomagające pracę.
28. Trwała zdecydowanie za długo.

29. Bezpieczeństwo przede wszystkim zdrowotne, zbyt duże skupisko powodowało masę nb nauczycieli a zast. stacjonarne stawały czymś bezsensownym.
30. Rady pedagogiczne i wszelkie spotkania z rodzicami powinny odbywać się wyłącznie w formie zdalnej.
31. Traumatyczne przeżycie.
32. Była to kompletna dewastacja polskiej szkoły, która doprowadziła do zapaści intelektualnej całego pokolenia. Uratują się z tego tylko jednostki. Osoby odpowiedzialne za taką organizację szkoły powinny ponieść za to odpowiedzialność.
33. Trudna praca, ale da się realizować materiał.

Z kolei w badaniu ogólnopolskim otrzymano następujące opinie:

1. Trudny to czas.
2. To już koniec.
3. Ten trudny czas nauki zdalnej dla dzieci szczególnie z klas młodszych pokazał, po powrocie do szkoły, jak cenne są ich wzajemne relacje i jak bardzo ich potrzebują. Podobne zachowania dały się zaobserwować po powrocie do szkoły uczniów klas starszych – oni chcieli być ze sobą, rozmawiać, czasem sobie trochę podokuczać bez obrażania siebie. Myślę, że zdobycie dojrzałości społecznej dokonuje się w przyjaznym środowisku szkolnym bardzo intensywnie.
4. Nigdy więcej!
5. Podczas pracy zdalnej dzieci nie angażują się w pracę. Wszystko a przynajmniej większość lekcji odrabiają rodzice.
6. Nigdy więcej.
7. Nauka zdalna w klasach I-III była dużym wyzwaniem. Mimo wszelkich starań dzieci dużo straciły, przez tą formę nauki.
8. Był to dla mnie bardzo trudny i stresujący okres, szybkie szkolenia, praca z TEAMSEM, wprowadzanie nowych metod nauczania, bardzo się tym wszystkim denerwowałam, ale jak już opanowałam „techniczne i informatyczne” nowości, to przygotowywanie lekcji i prowadzenie lekcji sprawiało mi dużo zadowolenia. Inną kwestią jest to, czy uczniowie korzystali z mojej pracy. Im wyższe klasy tym, bardziej trzeba było kontrolować uczniów – to było smutne doświadczenie!!
9. Jeżeli praca jest dobrze zorganizowana, to nie sprawiała żadnych problemów. Na moich lekcjach byli zawsze obecni wszyscy uczniowie, nie unikali zajęć jak również nie był to monolog z mojej strony. Uczniowie byli aktywni, chętnie pokazywali się na kamerach... Praca podczas zdalnego nauczania sprawiała i satysfakcję, mimo większego zaangażowania, jeżeli chodzi o przygotowanie zajęć. TEAMSEM spełnił w pełni moje oczekiwania. Z wielu wypracowanych

materiałów korzystam do tej pory, jak również z wielu aplikacji, które ułatwiają pracę.

10. Był to stracony czas. Mimo mojego ogromnego zaangażowania (sam też uczę oprócz polskiego informatyki) i braku większych problemów technicznych większość uczniów niczego nie wyniosła z nauki online. Po powrocie do szkoły prezentowali ogromne braki w wiedzy i umiejętnościach. Zepsuło się też wiele relacji koleżeńskich.
11. Cieszę się z powrotu do naturalnych relacji z drugim człowiekiem, z uczniami i współpracownikami.
12. Pandemia w znacznym stopniu wpłynęła na moją decyzję o przejściu na nauczycielskie świadczenie kompensacyjne.
13. Gdy wybuchła pandemia pracowałam w trzech różnych placówkach. W szkole podstawowej- terapia pedagogiczna, w punkcie przedszkolnym- zajęcia rewalidacyjne, w poradni p-p- diagnoza i terapia pedagogiczna. Uczniom szkoły podstawowej wysyłałam zadania łatwe i przyjemne, w ograniczonej ilości, ale tylko znikoma ilość spośród nich odsyłała zadania wykonane. Wiem, że zarówno dla uczniów 1-3, jak i 4-6 był to okres bardzo trudny. Szczególnie ci, którzy w „normalnym systemie” (nakazowym, represyjnym, ale opartym na obecności klasy i nauczyciela w szkole) mieli trudności z motywacją, koncentracją, samodzielnością, umiejętnością uczenia się, naprawdę padli ofiarą tej nieoczekiwanej zmiany. W przedszkolu również wysyłałam materiały. Były to nagrywane przeze mnie filmiki, scenariusze zabaw, które mieli odebrać rodzice i wykonać z dzieckiem. Dla wielu było to zbyt trudne. Nie umieli zachęcić dzieci, co było oczywiste i budziło tylko bezradność i gorycz terapeuty. Czas stracony. W poradni praca okresami była stacjonarna, ale były też okresy zawieszenia pracy w poradni. Nigdy nie rozwinął się system działań przez Internet. Brak było rzetelnych narzędzi, byłoby to niezwykle trudne i mało skuteczne. Jako osoba, która zajmuje się także terapią zaburzeń w myśleniu matematycznym po okresie pandemii obserwuję kilkuletnie braki, większe niż wcześniej się to zdarzało, olbrzymie zaległości w umiejętnościach i wiadomościach siódmo- i ósmoklasistów z matematyki. W opinii jednej z uczennic kl. VII „wszyscy przestali się uczyć”, ale wiadomo, że ci najslabsi pozostali zupełnie sami i tak jakby się zbudzili teraz ze snu. Wiem też, że czasem rodzice wykonywali prace domowe, ale też z problemem nie było się do kogo zwrócić. Był to bardzo przykry i destrukcyjny okres dla polskiego systemu edukacji.
14. Nie życzyłbym sobie i innym nauczycielom powrotu do nauki zdalnej.
15. Kontakty z dziećmi w szkole są dla mnie bardzo ważne.
16. To duży wysiłek narzucony uczniom i nauczycielom. Uważam, że szkoły powinny funkcjonować bez hysterii i terroryzowania ludzi. Teraz będą nas tak

- ćwiczyć z kolejnymi wymyślonymi chorobami realizując swoje dalekosiężne cele.
17. Głównym problemem jest mała motywacja uczniów do uczestniczenia w zajęciach.
 18. Musiałam się dużo nauczyć, ale moje umiejętności nadal nie są wystarczające. To, czego się nauczyłam z powodzeniem wykorzystuję obecnie podczas nauki stacjonarnej.
 19. Praca zdalna w 1.lockdownie była bardziej czasochłonna i wymagająca większego nakładu pracy – nie było w naszej szkole lekcji online, lecz przygotowaliśmy materiały dla uczniów i je przesyłaliśmy. Wymagało to sporego zaangażowania i wykorzystania różnych metod, aby treści były zrozumiałe dla uczniów. W czasie drugiej fali pandemii (2.lockdownu) prowadziliśmy lekcje na platformie Teams – możliwy był kontakt z uczniami, mogli dopytać o niezrozumiałe treści, wszystkie niezrozumiałe kwestie i trudności można było rozwiązać na bieżąco.
 20. Całkowita demotywacja uczniów do nauki. Bazowanie na ściąganiu w czasie sprawdzania wiedzy.
 21. Cóż większość już zawierała ankietę. Uważam, że ten okres jest dla większości uczniów stracony. Uczył cwaniactwa i lenistwa. Widzę bardzo dużą różnicę w poziomie nauczania przed nauczaniem zdalnym i po nim. Znam tylko jedną bądź dwie osoby z uczniów, którym tą forma wyszła na dobre. Jednym z niewielu plusów zdalnego nauczania to były rady pedagogiczne, które często trwały krócej i w bardziej komfortowych warunkach :). Dla edukacji to nauczanie jest porażką i nie chciałabym do niego wracać.
 22. Szybko się przystosowałam, nauczyłam innych obsługi programów, problemem byli znikający uczniowie i ich kombinowanie, ale sama praca online mi akurat odpowiadała.
 23. Większość rodziców jak i uczniów nie cenili czasu jaki się im poświęcało. Czas na przygotowanie lekcji, przeprowadzenie jej i jeszcze sprawdzenie prac był niezauważalny i nie doceniany. Ilość godzin przed komputerem dla ucznia była cały czas za duża, a o nauczycielach nikt nie myślał. Dodatkowo ok 75% uczniów nie pracowało systematycznie i samodzielnie a z całymi rodzinami. Co wyszło po powrocie do szkoły.
 24. Na początku pandemii, kiedy nie było platformy wysyłałam uczniom notatki i prosiłam w oparciu o nie, rozwiązanie kilku zadań. Efekt – nauka czytania ze zrozumieniem. W miarę trwania dłuższej nauki uczniowie wraz z rodzicami zaczęli oszukiwać nauczyciela. Rodzice rozwiązywali zadania (nie wszyscy). W roku, kiedy przystąpiliśmy do pracy na platformie podobała mi się praca z młodszymi klasami. Starsi, co odważniejsi, uczestniczyli w lekcjach. Nie byłam w stanie przypilnować wszystkich uczniów, aby prowadzili notatki.

Mieli wyłączone kamerki co utrudniało sprawdzenie czy są na lekcji. Im dłużej trwała taka nauka, coraz więcej uczniów oszukiwało na kartkówkach czy sprawdzianach. W ten sposób uczniowie z brakiem wiedzy przechodzili z klasy do klasy.

25. Na początku nauki zdalnej nie byliśmy- jako nauczyciele- przygotowani do pracy zdalnej, brak sprzętu i umiejętności. Również uczniowie nie potrafili odnaleźć się w nowej rzeczywistości. Z czasem skończyły się problemy techniczne a zaczęły pojawiać się te związane z kombinowaniem, nieobecnościami, brakiem relacji społecznych itp.
26. Uważam, że zdalne nauczanie było ze znaczną szkodą dla uczniów.
27. Generalnie byłam zadowolona z pracy – nauki zdalnej. Dla mnie było to coś nowego, zmuszającego do poszukiwań, nauki, dokształcania się i zrezygnowania z rutyny (choć ona nie jest zła). Problemem były sprawy techniczne, brak sprzętu: dość dobrej jakości, przerwy w dostępie do Internetu. Długi czas wdrażanie uczniów w zasady kultury korzystania z takiej formy nauki.
28. To był czas, który pozwolił mi zainwestować dużo we własny rozwój.
29. Pogorszył mi się wzrok, mam uraz barku od myszki, chodzę do fizjoterapeuty i do innych specjalistów
30. Oby nigdy więcej! Cały proces zdalnego nauczania zrzucano na nauczycieli, gdyby nie samokształcenie i determinacja nauczycieli (siłaczki i siłacze), aby lekcje przebiegały „na poziomie”, edukacja padłaby!
31. Myślę, że wiele osób zyskało nowe umiejętności, na przykład posługiwanie się tabletem graficznym, więcej treści wizualnych, jak filmy z yt, wykresy, rysunki, pojawiło się na lekcjach i już z nami zostały. Uważam, że forma zdolna dobrze się sprawdzi w nauczaniu indywidualnym, szczególnie u uczniów z obniżoną odpornością i mieszkających daleko od szkoły. Ceny benzyny rosną a też nie wszyscy nauczyciele są zmotoryzowani.
32. Mi to odpowiadało, ale wiem, że dla wielu było to trudne technicznie i nie radzili sobie z uczniami.
33. Potrafię odnaleźć się w każdej sytuacji. Szybko przestawiłam swoje działania na tryb zdalny. Bardzo uatrakcyjniłam moje lekcje, nauczyłam się nowych rzeczy i wykorzystuję je również podczas zajęć stacjonarnych.
34. Polskie społeczeństwo nie jest przygotowane do takiego rodzaju pracy. U uczniów powstają w ten sposób duże braki.
35. Miałam więcej czasu na rozmowę przy kamerce z moimi wychowankami. Nie było dyżurów, nie spieszyłam się na autobus. 65 h dodatkowo spędziłam rozwiązując problemy uczniów- depresja, śmierć dziadka, mgła pocovidowa.
36. Uczniowie nie uczą się rzetelnie, nie pracują samodzielnie, są gorsze efekty zdalnej pracy, niewiele pamiętają z materiału po zdalnych zajęciach.

37. Kosztowało mnie to bardzo wielkiego wysiłku, że się udało. Pracę wykonałam najlepiej jak mogłam, ale wewnętrznie czułam, że u schyłku kariery zawodowej nie będę mogła dalej pracować w tak ogromnym stresie, dlatego podjęłam decyzję o odejściu ze szkoły.
38. Brak wsparcia dla nauczycieli, krytyka ze strony społeczeństwa, frustracja z oszustwami ze strony uczniów i brakiem udowodnienia im czegokolwiek, problemy ze sprzętem.
39. Wypracowana technika pracy wymagała motywacji i well balance własnego, to zależy tylko od osoby, czy potrafi te dwie rzeczy zrównoważyć.
40. Nauczyciele zostali pozostawieni samym sobie. Brak oprawy dydaktycznej i oprawy sprzętowej.
41. Nauka zdalna nie zastąpi nauki stacjonarnej, która jest podstawą w nawiązywaniu kontaktów między uczniami i nauczycielami.
42. Nauka zdalna jest formą przejściową i uważam, że powinna odbywać się ostatecznie. Nauka stacjonarna daje dzieciom komfort i poczucie bezpieczeństwa. W nauce zdalnej niektóre dzieci mogą liczyć tylko na siebie.
43. Praca zdalna wymagała umiejętności informatyczno-technicznych, zdolności i zainteresowań w tym kierunku.
44. Był to niewspółmierny wysiłek bez widocznych efektów nauczania.
45. Praca zdalna – szkoła średnia i – świetne uzupełnienie klasycznej nauki, podstawowa szkoła – im młodsze klasy tym mniej.
46. Za mało platform do nauki zdalnej dla przedmiotowców.
47. W okresie pracy zdalnej w dużym stopniu byliśmy zdani sami na siebie. Pracodawca dostarczył dobry, nowoczesny sprzęt. Ale jeśli chodzi o obsługę platform, przygotowanie do lekcji, to sami musieliśmy się przeszkolić. Gdyby nie wsparcie dzieci (rodziny), które doskonale opanowały metody pracy zdalnej, nie dalibyśmy sobie rady.
48. Szczególną wadą nauczania zdalnego są działania nieetyczne ze strony niektórych uczniów – ściąganie i okłamywanie nauczyciela.
49. Nie da się realizować programu nauczania, nie da się wiarygodnie sprawdzić poziomu wiedzy uczniów.

Dyskusja

Głębsza analiza uzyskanych w badaniu wyników pozwala wnioskować o stanie zawodu nauczyciela. W niektórych przypadkach wyciągane wnioski mogą być szczególnie interesujące. Jako pierwszy przykład może posłużyć odpowiedź na pytanie o zalety uczenia zdalnego. Jedną z zalet uczenia zdalnego była redukcja strachu przed uczniami. W badaniu na Ochoce tę odpowiedź wybrało 8 nauczycieli

(5,56%), zaś w badaniu ogólnopolskim – 6 (4,58%). Chociaż mogłoby się wydawać, że powyższe liczby są niewielkie, to jednak trzeba zdecydowanie podkreślić, że dla około co 20 nauczyciela biorącego udział w badaniu ankietowym lęk przed uczniami był realnym problemem.

W tym samym pytaniu jako kolejną zaletę wskazano odseparowanie się od mobbingu. W badaniu na Ochocie tę opcję wskazało 16 badanych nauczycieli (11,11%), zaś w badaniu ogólnopolskim – 13 (9,92%). Z tego wynika pesymistyczny wniosek, że co najmniej co 10 ankietowany nauczyciel czuje się poddawany mobbingowi w swojej pracy.

Z kolei w pytaniu dotyczącym relacji pomiędzy nauczycielami podczas pracy zdalnej jako jedną z możliwych odpowiedzi można było wybrać stwierdzenie, że nauczyciel odczuwał współodpowiedzialność za efekty działań szkolnych. Tę odpowiedź wybrało odpowiednio 18,06% nauczycieli w badaniu na Ochocie oraz 26,72% nauczycieli w badaniu ogólnopolskim. Patrząc z drugiej strony, można stwierdzić, że ponad 80% nauczycieli na Ochocie i prawie 75% nauczycieli w badaniu ogólnopolskim nie wybrało tej opcji. Stąd wniosek, że aż tylu nauczycieli nie odczuwało współodpowiedzialności za efekty działalności swoich szkół.

W pytaniu dotyczącym możliwości rozmowy z dyrektorem o trudnościach 20,14% nauczycieli uczestniczących w badaniu na Ochocie oraz 19,08% w badaniu ogólnopolskim zadeklarowało, że nigdy nie miało takiej możliwości. Nie napawa optymizmem fakt, że co piąty nauczyciel nie rozmawiał ze swoim dyrektorem o towarzyszących mu trudnościach.

W pytaniu dotyczącym możliwości rozmowy z dyrektorem o emocjach 38,19% nauczycieli w badaniu na Ochocie oraz 38,93% ankietowanych w badaniu ogólnopolskim stwierdziło, że nigdy takiej możliwości nie miało. To oznacza, że prawie dwóch na pięciu nauczycieli nie miało możliwości rozmowy z dyrektorem o swoich emocjach.

Interesujące wydają się także odpowiedzi nauczycieli na pytanie o odczucia przed powrotem do nauczania stacjonarnego. Jednym z możliwych do wybrania odczuć był lęk przed uczniami. Ten wybór ankietowanych warto skonfrontować z wyborem odpowiedzi na wcześniejsze pytanie dotyczące zalet zdalnego nauczania, gdzie badani nauczyciele wskazywali na redukcję lęku przed uczniami. W pytaniu o odczucia lęk przed uczniami zadeklarowało po czterech nauczycieli w każdym z badań (odpowiednio 2,78% w badaniu na Ochocie i 3,05% w badaniu ogólnopolskim). W pytaniu wcześniejszym wskazywano, że nauczanie zdalne redukowało lęk przed uczniami odpowiednio u 5,56% i 6,45% badanych, natomiast w chwili powrotu do nauczania stacjonarnego u niektórych nauczycieli ten lęk nadal pozostał.

W tym samym pytaniu warto także zwrócić uwagę na zmęczenie psychiczne wśród nauczycieli oraz na chęć zmiany zawodu. Zmęczenie psychiczne

zadeklarowało odpowiednio 22,22% i 16,79% badanych nauczycieli. Na chęć zmiany zawodu wskazało więcej nauczycieli biorących udział w badaniu na Ochocie (18,06%) niż w badaniu ogólnopolskim (8,40%). O zmianie zawodu myśli prawie co piąty nauczyciel biorący udział w badaniu na Ochocie oraz prawie co dwunasty nauczyciel biorący udział w badaniu ogólnopolskim.

Podsumowanie

Wśród nauczycieli na terenie warszawskiej dzielnicy Ochota oraz na obszarze niektórych województw w Polsce przeprowadzono badania ankietowe dotyczące postrzegania przez nich rzeczywistości szkolnej w warunkach zdalnego nauczania w czasie trwania pandemii COVID-19. Ankieta online została przygotowana, udostępniona i przeprowadzona na platformie MS Forms. W ankiecie nauczyciele odpowiedzieli na 21 pytań, spośród których 20 było pytaniami zamkniętymi, zaś ostatnie pytanie było pytaniem otwartym. Część pytań zamkniętych dawała możliwość jednokrotnego wyboru odpowiedzi, zaś w części z nich można było wybierać po kilka odpowiedzi. Pierwsze pięć pytań ankiety pozwoliło scharakteryzować uczestników badania. Pozostałe pytania miały pokazać, w jaki sposób nauczyciele postrzegają rzeczywistość w czasie nauczania zdalnego. W ostatnim pytaniu (otwartym) nauczyciele mogli się swobodnie wypowiedzieć. Pytanie to dawało im możliwość podzielenia się własnymi przemyśleniami dotyczącymi warunków pracy, a także odczuciami dotyczącymi funkcjonowania systemu szkolnego w czasie trwania pandemii.

W artykule dokonano analizy odpowiedzi na poszczególne pytania ankiety. W ramach dyskusji zwrócono uwagę na pewne problemy związane z zawodem nauczyciela, których występowanie może niepokoić. Niektóre z tych problemów, mimo iż nie są bezpośrednio związane z pandemią COVID-19, ujawniły się przy okazji przeprowadzonych badań. Spośród nich można wskazać występujący incydentalnie lęk przed uczniami. Dla około co 20 nauczyciela biorącego udział w badaniu ankietowym realnym problemem był lęk przed uczniami. Również takim realnym problemem było zjawisko mobbingu. Co najmniej co 10 ankietowany nauczyciel czuje się poddawany mobbingowi w swojej pracy. Zauważono również, że wśród nauczycieli powszechnym deficytem jest brak współodpowiedzialności za efekty działań szkolnych. W tej grupie znalazło się ponad 70% badanych nauczycieli. Warto także zauważyć, że w trakcie pracy zdalnej niektórzy nauczyciele nie mieli możliwości rozmowy ze swoimi przełożonymi o problemach dotyczących trudności z przeprowadzaniem zajęć zdalnych. Taką informację przekazało około 20% ankietowanych. Jeszcze gorzej wyglądała sytuacja w przypadku możliwości rozmowy o emocjach. Na brak takiej możliwości wskazało około dwa razy więcej respondentów.

Przedstawione w artykule wyniki badań mają charakter statystyk opisowych, które ograniczają się do zliczania odpowiedzi na poszczególne pytania. Uzyskane wyniki pozwoliły wyciągnąć pewne wnioski dotyczące problemów nauczycieli. Jednakże nie wystarczyły do wyciągania wniosków odnoszących się do potencjalnych zależności korelacyjnych pomiędzy odpowiedziami na poszczególne pytania. Jeżeli takie współzależności istnieją, to ich identyfikacja powinna być również przedmiotem badania. Byłoby ono trudniejsze i wymagałoby zaangażowania bardziej złożonych narzędzi informatycznych. Wobec tego w ramach niniejszej pracy taka analiza nie mogła zostać przeprowadzona. Jeżeli będą możliwości, to może ona być przedmiotem dalszych dociekań.

Bibliografia

- Całek G. (2022). Kalendarium edukacji zdalnej – co wynika z ministerialnych rozporządzeń. *Youth in Central and Eastern Europe*, 9(13), 75–83. <https://doi.org/10.24917/ycee.9613>
- Duszyński J., Afelt A., Ochab-Marcinek A. i in. (2020). *Zrozumieć COVID-19. Opracowanie zespołu ds. COVID-19 przy Prezesie Polskiej Akademii Nauk*. Warszawa: Polska Akademia Nauk. Zaczepnięte 10 czerwca 2025 roku. Strona internetowa <https://www.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2020/09/m26303923covid19-str-01-70-15-09-20-calosc.pdf>
- Gdak R. (2020). *Nauczycielka opowiada, jak wyglądają zdalne lekcje. „To festiwal problemów technicznych”*. Spider’s Web. Zaczepnięte 19 czerwca 2023 roku. Strona internetowa <https://spidersweb.pl/2020/12/nauczyciel-opowiada-jak-wygladaja-zdalne-lekcje.html>
- Gniazdowska E. (2021). *Postrzeganie rzeczywistości szkolnej w warunkach zdalnego nauczania w czasie trwania pandemii COVID-19. Raport z badania przeprowadzonego wśród uczniów szkół z dzielnicy Ochota w Warszawie*. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7257300>
- Gniazdowska E. (2022). *Praca zdalna w czasie trwania pandemii COVID-19 w ocenie nauczycieli. Raport z badań ankietowych przeprowadzonych wśród nauczycieli na terenie warszawskiej dzielnicy Ochota oraz na obszarze niektórych województw w Polsce*. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7299036>
- Howiecka-Tańska I. i Dąbrowska A. (2020). *Zawód nauczyciela w nowej rzeczywistości*. Centrum Nauki Kopernik. Zaczepnięte 19 czerwca 2023 roku. Strona internetowa <https://www.kopernik.org.pl/en/node/879>
- Łukasik J. (2011). *Komunikacja a relacje w gronie nauczycieli. O rzeczywistości wyko-*
rzonej z ideału. Debata Edukacyjna, 4, 54–59. Zaczepnięte 19 czerwca 2023 roku. Strona internetowa <https://rep.up.krakow.pl/xmlui/bitstream/handle/11716/1662/09-Komunikacja-a-relacje-w-gronie-nauczycieli--Lukasik.pdf>

- MEN (2020). Kształcenie na odległość. Poradnik dla szkół. *Serwis Rzeczypospolitej Polskiej*. Zaczepnięte 10 czerwca 2025 roku. Strona internetowa <https://www.gov.pl/attachment/b3180402-5cbb-46f7-a429-a1108884bdb3>
- NIK (2021). *Funkcjonowanie szkół w sytuacji zagrożenia COVID-19. Informacja o wynikach kontroli*. Zaczepnięte 17 lutego 2024 roku. Strona internetowa <https://www.nik.gov.pl/plik/id,25380,vp,28141.pdf>
- PPNM (2021). *Zdalna nauka – na czym polega oraz jakie są wady i zalety?* Zaczepnięte 19 czerwca 2023 roku. Strona internetowa <https://www.ppnm.pl/zdalna-nauka-na-czym-polega-oraz-jakie-sa-wady-i-zalety/>
- Pyżalski J. (2022). *Konferencje EduAkcji*. Zaczepnięte 19 czerwca 2021 roku. Strona internetowa <https://www.edu-akcja.pl/konferencje/komfort-psychiczny/>